

ri a hercegnőt, tegye valahogy lehetővé, hogy újra találkozzék a királynéval. Vagyis azt kéri az elutasított szerelmeztől, hogy minden törvény megszegésével hozza össze az azal, aki miatt elutasította. Célja elérése érdekében nem habozik a hercegnő nemeslelkűségére hivatkozni, és (miként ezt már idéztem) arról akarja meggyőzni, hogy nemeslelkűségében vállalnia kell az abszolút áldozat szerepét. A cselekmény úgy alakul, hogy valóban és a lehető legbrutálisabb módon majdnem vállalnia kell: Posa beront a terembe, s attól tartva, hogy Carlos közben már elárulta a nagy intrika titkát, letartóztatja az infánst, és kijelenti, hogy ő maga itt helyben leszúrja a hercegnőt, mert nem tehet mást. A helyzet annál meghökkentőbb, mivel az egyébként mindenféle intrikában vétkes hercegnőt most éppen a semmiért áldozná fel, önhibáján kívül tudta volna meg a titkot, s ráadásul Carlos egy hangot sem mondott róla. Posa azonban veszélyeztetve véli az univerzumot megváltoztatni hivatott intrika megvalósítását, s tömör formulát talál az áldozat igazolására, amelyet meghozni készül: „*Spanyolország / Sorsa és egy nő élete!*” [A fordítást módosítottam – a ford.] A gyilkosság elől végül meghátrál; de a formulát kimondta, s valóban belevéste az „*eljövendő évszázadok*” tudatába. Dosztojevszkij (Schiller szenvedélyes olvasója) emlékezni fog rá, amikor Ivan Karamazov szájába adja a parabolikus kérdést, jogunkban áll-e az emberi boldogság örökkévaló birodalmát egy ártatlan gyerek vére árán felépítenünk? A darab a klasszicizmus fénylő kategóriáin alapszik, de e kategóriák dichotómiáját felismerve, Schiller Dosztojevszkij reménytelen parabolájáig jut el. És akik nem félnek a szöveg környezetén túlmenő párhuzamokat felállítani, még messzebb fognak tekinteni: ez az egyedülálló mű, amelyik egyszerre megindító történelmi portré egy királyi családról és patetikus parabola az emberi univerzum dichotómiájáról, valahol Kant és Brecht, a tiszta észbe vetett bizalom és annak felismerése között helyezkedik el, hogy semmi, még saját konstrukciói sem állnak meg az ész kritikája előtt.

(Már e cikk magyar változatának lezárása után jelent meg Walter Müller-Seidel cikke: DER ZWECK UND DIE MITTEL. ZUM BILD DES HANDELNDEN MENSCHEN IN DON CARLOS, amely sok tekintetben hasonló gondolatokat fejt ki, az „emberáldozat” problémájának külön alfejezetet is szentel. Jahrbuch der deutschen Schiller-Gesellschaft XLIII [1999], 188–221.)

Lackfi János

MENTEM ELÉBB

1

Köröttem porfogó, hófogó,
hangfogó könyvfalak,
nyolcadrétté nyesett,
simogatott, lapjával összetapasztott
világ-úr, és ott az élet az űrben.
Hogy más ment-e elébb, azt nem tudom,

én mentem, ték és cék
 hintaszékeibe fogódzva,
 s azok mindig elringtak markoló
 ujjaim elől, hej, sokszor orra buktam.
 És az ü-k meg az ö-k meg az i-k
 feletti fekete lyukakon átpislogattam
 más, vaksi naprendszerekbe.
 Van-e erősebb nagyítólcencse, mint
 az ó-k, a bék, a dék karikája, mely megmutatja
 közlelől levelek rothadását, kaptárak zsbongását,
 s hogy miként csorran a napon a kátrány?
 És van-e kák és hák
 lába közénél izgatóbb szoros?
 Ha zuhanyozni alá beállok, mint göndör,
 porcukrozott daráltmák-tömeg,
 ömlik rám a dömpernyi sódernél
 töményebb betűtenger, csillámszórós
 sok egysejtűje kitölti
 légutaimat, masírozik szürkülő
 ereimben az agy s a szív felé.

2

Én olvasom, csak olvasom,
 piroslik, véres, mint a som,
 a mások sorsa, Anyegin
 a jeges tóban már megint
 derékfájást szerzett, forog
 a regény, mint folyón pirog,
 és benne Súlyomszem vagy épp
 Huckleberry, a tóvidék
 tágul, forgóin turbinák
 pörögnek, mind-mind más világ,
 kikecmeregni nincs se mód,
 se szer, járok katód s anód
 közt té s tova, igaz való
 Ivanhoe kürtje, a faló,
 mert legruhább az álruha,
 Holdra szálló vaskapszula,
 s mint Szindbád mája, nehezül
 bricska-fedél ég-peremül,
 nyakam elalszom, odakinn
 fejet lemetsz a guillotine,
 Valjean mászik börtönfalat:
 mind a tíz körmöm behasad,

vajúdva bennem hentereg
egy nő, megszülni Tristramet,
ha szólok, lüktet a mese
mézgafolyás szájherpesze,
izzik a régi napihír,
jobban, mint mit a lap ma ír:

a világ sehová se vitt,
de a könyv a fájdalomig.

Kántor Péter

EGY RÉGI KÖLTŐ SZÜLETÉSNAPJÁRA

Vörösmarty Mihály, 1800–1855

Az éjjel hazafelé mentem,
J. A. után, 2000-ben,
háltak az utcán, a padokon.
Kedves V. M., emlékszem kérdésedre.
Mi dolgunk a világon? Nem tudom.
Az előszobaszekrényt odaát majd
ha nem is kiüríteni, rendezni csak.
Helyet csinálni az új lomnak.
Válaszolni a levelekre, sat.
Odaát volt, mikor azt hitték, tudják,
mi dolguk. Esméktől hevültek.
Testvérik voltak, számos milliók,
s hogy igazság uralkodjék, azért
fáradoztak e konditeremben.
Kész csoda, hogy megúszták élve.
Én odaát nőttem fel, abban
a lakásban. Most ebben élek.
Ide érkezem haza, miután
két kulccsal kinyitom az ajtót.
Ma ez a divat. Ma olyan is van,
ki otthonában rács mögött él.
Nem elítélt rab, csupán józan.
A mellén széttárta az inget
az a férfi a megállóban,
aki egy cigarettát kért s kapott.